

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvintum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput XVII. Idem Vercellen. Episcopo, & Abbati de a Cilicto.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74544](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74544)

cap. 2. de calumn. ubi denunciator per calumniam
 pena suspensionis punitur: ergo quia non tantum
 accusator, verum & denunciator subscribere de-
 bet, cum deficiens in probatione criminis illati æ-
 quali pœnâ puniatur. Cui difficultati ut satisfaciat
 Cardinalis ibi, docet denunciatorem in ea spe-
 cie non ad correctionem, sed ad vindictam egisse:
 ideoque quia per calumniam detulit, à beneficio
 suspendi. Sed hæc solutio quia nimis restringit
 textum illum, communiter à Doctoribus refelli-
 tur: quare eâ omisâ verius dicendum est, denun-
 ciatorem non tenere inscribere, si ad correctionem
 tantum agant, ex præsentī textu, & cap. licet, infra
 hoc tit. Si autem se offerant probationi delictorū,
 ad eorumque instantiam procedatur ad in-
 quisitionem, quia tunc quodammodo accusato-
 rum partes sustinent, puniuntur propter calumni-
 am. Accedit quia in dist. cap. 2. agitur de calum-
 nia commissa à subdito erga Prælaturam, quæ om-
 nino punienda est, cum aliâs facile subditi Præ-
 latorum suos, à quibus passim increpantur, objurgan-
 turque, diffamarentur falsis illatis criminibus.
 Nec interest, quod delator non inscribit, quia
 non valet argumentum: Ergo, non punitur; nam
 qui contra electum, & non confirmatum crimen
 excipit, non inscribit; quia ad pœnam non agit,
 ex præsentī textu: & tamen si in probatione de-
 ficiat, punitur, cap. 1. de elect. in 6.

Deinde præsentī assertioni obstat textus in can.
 41. Concil. Alissiod. in illis verbis: *Non licet pres-
 bytero, nec diacono quemquam inscribere, sed in vice
 sua si causam habuerit, aut fratrem, aut quemcum-
 que sacularem roget.* Ex quibus deducitur, non
 solum acusatorem non teneri inscribere, verum
 nec licere illi inscribere. Pro cuius canonis expo-
 sitione sciendum est, non licere sacerdotibus lai-
 cos accusare, cap. sicut 6. ibi: *Sicut sacerdotes, vel
 reliqui clerici à secularium laicorum excluduntur
 accusatione, &c.* nisi protestatione facta se pœnam
 sanguinis non intendere, cap. 2. de homicid. in 6.
 Illustrant. Covarr. in Clement. s. variosus, part. 2. §.
 5. Gomez lib. 3. var. cap. 1. num. 33. Iranzo de pro-
 test. fol. 268. Unde in dist. can. 41. dum PP. asse-
 runt non licere presbytero, vel diacono quem-
 quam inscribere, accipiendi sunt, id est quemquam
 accusare, & inter reos criminum deferre: sed si pro-
 priam presbyter prosequatur injuriam, vice sua,
 id est pro eo alio secularis inscribat, ut ira presbyter
 ab accusatoris munere arceatur, & emendatione in-
 jurie sibi illatæ assequatur: non ergo in eo canone
 improbatur solennitas inscriptionis, sed tantum
 juxta veteres canones prohibent PP. presbytero,
 aut diacono laicos accusare.

Exponi-
 tur can.
 45. Con-
 cil. Al-
 tissiod.

CAPUT XVII.

Idem Vercellen, Episcopo, & Abbati de a Cilicito.

Qualiter, & quando debeat Prælatus procedere, ad inquirendum, & puniendum
 subditorum excessus, ex auctoritate novi, & veteris testamenti colligitur evidenter,
 ex quibus postea super hoc processerunt canonice sanctiones. Legitur enim in ^b Evan-
 gelio, quod ille villicus, qui diffamatus erat apud Dominum suum, quasi dissipasset
 bona ipsius, audivit ab illo: *Quid est hoc, quod audio de te? Redde rationem villi-
 cationis tuæ, jam non poteris villicare.* Et in ^c Genesi Dominus ait: *Descendam, &
 videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint.* Ex quibus aucto-
 ritatibus manifeste probatur, quod non solum cum subditis, verum etiam cum Præ-
 latus excedit, si per clamorem, & ^d famam ejus excessus ad aures superioris perve-
 nerit, non quidem à malevolis, & maledicis, sed à providis & honestis, nec semel
 tantum, sed sæpe, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, debet coram Ec-
 clesie senioribus veritatem diligentius perscrutari, ut si rei poposcerit qualitas, canonica
 districtio culpam feriat delinquentis; non tanquam sit actor, & iudex, sed quasi de-
 ferente fama, vel nuntiante clamore, officii sui debitum exequatur. Licet autem
 hoc sit observandum in subditis, diligentius tamen est observandum in Prælati-
 bus, qui quasi signum sunt positi ad sagittam: & quia non possunt omnibus complacere, cum ex offi-
 cio teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere,
 nonnunquam verò ligare: frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur:
 & ideo sancti ^e Patres providè statuerunt, ut accusatio Prælatorum non facile admitt-
 retur, ne concussis columnis corruat ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela, per
 quam non solum falsæ, sed & malignæ criminationis janua præcludatur. Verum ita vo-
 luerunt providere Prælati, ne crimarentur injuste, ut tamen caverent, ne delinque-
 rent insolenter, contra utrumque morbum inveniendes congruam medicinam, ut vi-
 delicet accusatio criminalis, quæ ad diminutionem capitis, id est ad degradationem in-
 tenditur, nisi legitima præcedat inquisitio, nullatenus admittatur: sed cum super excessi-
 bus suis quisquam fuerit infamatus, ut interim jam clamor ascenderit, quod diutius sine
 scandalo dissimulari non possit, nec sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupu-
 lo

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. V.

D 2

pulo

pulo ad inquirendum, & puniendum ejus excessus, non ex odio fomite, sed ex charitatis procedatur affectu. Quod si gravis fuerit excessus, etsi non degradetur ab ordine, ab administratione tamen amoveatur omnino: quod est secundum Evangelicam veritatem, à villicatione villicum amoveri, qui non potest villicationis suæ dignam reddere rationem. ^f Hunc igitur ordinem si circa ven. f. n. g. Novariem. Episcopum observastis, intentionem & discretionem vestram in Domino commendamus: si verò qualibet causâ prætermisistis eundem, ne per leve compendium, ad grave dispendium veniatur, adhuc ipsum ordinem tempore congruo volumus observari, ne inde nascantur injuriæ unde jura nascuntur: & ideo disc. vestram rogamus attentius, & monemus, obsecrantes in Christo Jesu, qui venturus est judicare vivos, ^h & mortuos, quatenus ad conscientia vestra judicium recurrentes, si fortè contra præscriptum ordinem, tanquam homines excessistis, non pudeat vos ⁱ errorem vestrum corrigere, qui positi estis, ut aliorum corrigatis errores: quoniam apud districtissimum judicem, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis; ita videlicet, ut inveniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne vestra vilescat auctoritas, quanto cautius, vel prudentius poteritis, supersedeatis ad præsens: quoniam ex iis, quæ inordinate sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Si verò præscriptum ordinem custodistis, volumus, & mandamus, quatenus omni gratiâ, & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, viâ Regiâ incedentes, sine personarum acceptione in hoc negotio procedatis juxta formam, quam vobis in aliis litteris diximus exprimendam: nec timeatis aliquem hominem contra Deum, sed Deum potius contra omnem hominem metuatis. Formam verò juramenti, quam à clericis Novariem. super inquisitione faciendâ in hoc negotio recepistis, in similibus volumus observari, ut videlicet jurent clerici, quod super iis, quæ sciunt, vel credunt in sua Ecclesia reformanda, tam in capite, quàm in membris, exceptis occultis & criminibus, meram & plenam dicerent veritatem inquisitionis. *Et infra:* Constitutiones verò quas ad correctionem excessuum, & reformationem morum vos non tam fecisse, quàm innovasse cognovimus, approbamus, volentes ut eas faciatis à clericis laudabiliter exerceri, præcipientes ex parte nostra Prælati, ut laicis conquerentibus plenam faciant justitiam exhiberi, non obstantibus appellationibus frustratoriis, quas in eorum gravamen clerici frequenter opponunt, ne pro defectu justitiæ clerici trahantur à laicis ad judicium sæculare, quod omnino fieri prohibemus: & vos ne fiat, prohibere omnibus modis satagatis. Cæterum adversus hæreticorum fallacias sollicitudinem vestram vigilare oportet, monentes, & obsecrantes in Domino, quatenus ad extirpandum de agro Dominico lolium hæreticæ pravitatis, prudenter, & efficaciter intendatis.

NOTÆ.

1. ^a *Collecto.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 4.* sed legendum est, *Ti- leto*, quod monasterium est Ordinis Cisterciensis, dictum sanctæ Mariæ de Tilieto, in diocesi Aquisani, provinciæ Mediolanensis, ut ex Manrique retuli *in capit. qualiter 17. de judiciis.* Abbas hic electus fuit in locum Episcopi Novariensis, de quo in præsentia agitur, & illi electo tantum rescribit Innocentius *in cap. ex litteris, de excessi. Prælat.* non tamen constat, an suffectus esset in ejus locum, quia decessisset; an verò quia depositus fuisset virtute præsentis inquisitionis: & Vercellensis Episcopus, cui rescribit Innocentius in præsentia, postea translatus fuit ad Pisanam Ecclesiam, ut constat ex eodem capite *ex litteris.* De Vercellensi diocesi *egi in cap. licet, de foro competenti.*
- ^b *Evangelio*] *Luca cap. 16.*
- ^c *Genesis.*] *Cap. 18.*
2. ^d *Et famam.*] Quæ plerumque à malevolis procedit. Div. Bernardus *de consider. Mala fama parum obesse debet, cum ex humana suspicio-*

ne nascatur, quæ prona ad malum est, & crebrius fallitur. Div. Hieronymus *in epist. ad Rufinum:* Multum in utramque partem fama mentitur, & tam de bonis mala, quàm de malis bona falso rumore concelebrat. Tertul. *in Apolog. capit. 8.* Div. Ilidor. *lib. 5. etymol. cap. 27.* Quintilian. *lib. 3. institui. capit. 3. & declamat. 12. & 18.*

^e *Sancti Patres.*] Relati supra *in cap. 4.*

^f *Rationem.*] Verba hucusque relata usque ad vers. *Debet,* etiam reperiuntur *in cap. qualiter, infra hoc titul.*

^g *Novariensem.*] Novariensis Ecclesia est in Italia, suffraganea Archiepiscopi Mediolan. *de qua egi in cap. 2. de relig. dom.*

^h *Vivos, & mortuos.*] Quibus verbis moti nonnulli PP. existimaverunt, non omnes homines morituros esse. Sed licet de fide non sit omnes homines morituros fore, ut notat sanctus Thomas *in epist. 1. Pauli ad Corinth. cap. 15. lect. 8. & in 4. distinct. 43. questio. 1. artic. 4.* Ecclesia tamen contrarium sententiam tenet, quam probat & defendit P. Karrier. *tom. 1. Digest. fid. tract. 1. de carnis resurrectione.*

Errorem

i Errorem vestrum corrigere.] Sed certum est, eam differentiam versari inter iudicem delegatum, & ordinarium, quod delegatus prolatâ sententiâ, de eius nullitate cognoscere non potest: ordinarius verò de eius nullitate pronunciare valet. *l. si ut proponis 4. C. quomodo & quando, l. si Praes, cod. tit. leg. 1. C. de sentent. & interl. leg. 4. C. de accusat.* Bellonus *lib. 1. supputat. cap. 18. num. 1.* Tiraquel. *in leg. boves, §. hoc sermone, limitat. 1. num. 4. de V. S.* ergo iudices delegati in praesenti non poterant de nullitate sententiæ cognoscere, aut eam retractare. Cui difficultati respondendum est dicendo in hoc textu, iudices non protulisse sententiâ definitivam, ut patet ex verbis sequentibus, *in negotio procedatis*; sed tantum per inquisitionis formam contra Episcopum Novariensem processisse: unde jubet Innocent. ut si ipsi inquisitionis formam per sacros canones praescriptam non observarunt, errorem iudicii corrigant, non autem sententiâ, quam adhuc non protulerant, ut docuit Doctor Gabriel Henriquez *in leg. 4. D. Pio, num. 12. de re iudic.* An iudex teneatur retractare sententiâ, cuius errorem postea agnovit, late & doctè disputat Theophilus Raynaud. *tom. 14. tract. 1. per totum.* Utautem exponamus quando iudex possit mutare sententiâ prolatam, notanda est differentia, quæ versatur inter sententiâ interlocutoriâ, & definitivam; nam primam potest iudex ipse mutare, *l. quod iussit. ff. de re iudic. etiam pluribus.* Gratianus *disputat. 147. numer. 20.* Saccia *de appellation. questio. 19. rem. conclus. 6.* Secundam verò mutare non valet, postquam illam protulit; quia sive benè, sive malè iudicavit, functus est officio suo, *l. iudex 55. ff. de re iudic. potest tamè eam declarare, dum nihil detrahat ex his quæ decrevit, l. Paulus 42. ff. de re iudic. ubi Cujac. lib. 6. respons. Pauli, Donellus lib. 29. comment. cap. 3.* veluti si iudex condemnavit reum ut servum Stichum restitueret, cum plures huius nominis haberet, nec de quo senserit, liquidò possit ex actis constare, tunc enim declaratio nihil de novo decernit, sed jam decretum manifestat, argumento *ex l. heredes 21. §. 1. ff. qui testam. facere poss. juncta lege ad eò 7. vers. videntur, ff. de acquir. rer. dom.* notarunt Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 8. num. 263.* Valenzuela *consil. 120. ex num. 16.* non autem est propria declaratio sententiæ, quando iudex, ut quotidie contingit, in se reservat taxationem expensarum, vel liquidationem fructuum, in quibus reum condemnavit; tunc enim definitivè super eis pronuntiare potest, ut supponitur *in l. final. §. Lucius 4. ff. de condic. indub. & docuerunt Baldus, & Salicetus in l. 3. C. de fructibus & litium expensis, Solorzanus tom. 2. de jur. Indiar. lib. 2. capit. 29. num. 41.* quod faciliùs

procedit, quando fructus debentur æquè principaliter ac res petita, quia tunc de eis ferri potest nova sententiâ: textus disertus *in l. marito 31. §. ultim. ff. solut. matrim.* quem explicat Noguero. *alleg. 17. ex num. 33.*

Deinde notandum est, sententiâ definitivè prolatam tunc dici, quando prolata est, & nos dicimus, *despues de pronunciada ante escrivano:* nam antea nondum est sententiâ, & ita suppleri, emendari, immò & corrigi valet, *l. 41. tit. 5. lib. 2. recopil.* quitextus licèt loquatur in auditoribus Cancellariarum, viget in omnibus iudicibus, si supremum Concilium excipias, quod ex gratia potest emendare iudicatum, si viderit expedire. Textus expressus *in l. 3. tit. 21. part. 3.* prosequuntur Bobadilla *dict. lib. 3. cap. 8. ex num. 263. usque ad num. 269.* Mieres *de mayorat. 1. part. quest. 44. numer. 3.* in qua tota questione ubertim agit de his, qui potestatem habent declarandi suam sententiâ, Gamma *decis. 110.* ubi *num. 38* agit de potestate Principis; cui non solum interpretari, verum & mutare suam sententiâ licet. Gratianus *regul. 421.* qui loquitur quando in continenti iudex vult suam sententiâ reformare sine ullo intervallo, & sine petitione partis: docetque posse, quia quæ statim fiunt, in ipso actu gesta videntur. Pichardus *in manuduct. 2. part. §. 3. ex num. 11.* ac remissivè Catleu *tom. 1. de iudic. disput. 16.*

k Occultis criminibus.] Quia quando per inquisitionem generalem proceditur, non possunt testes interrogari de occultis, sed de notoriis criminibus: testesque, si de occultis interrogentur, possunt utri restrictione mentali, respondendo se nescire, eo sensu intra se retento, scilicet ut aliis detegant, ut in hoc textu docetur, juncto capite *erubescant, 32. dist. docuerunt Sorus de ratione regend. secret. memb. 3.* D. Joannes Vela *de modo procedendi, cap. 3. num. 4.* Nec obstat, quod iuramentum accipi debet secundum mentem, & intentionem ejus, cui juratur; non ejus, qui jurat, *cap. in quacumque 22. quest. 5.* quia hoc intelligendum est quando quis justè, & servato ordine juris interrogatur; tunc enim palam, & sine æquivo-catione, aut restrictione respondere tenetur; secus autem si injustè & tyrannicè interrogaret iudex, non servato juris ordine, quia sufficeret responsum verum esse ex verbis æquivocis ad sensum interrogati, quamvis ad sensum interrogantis falsum esset, ut ex Navarro & Soto probant D. Joannes Vela *ubi supra, D. Joseph. de Retes lib. 7. opuscul. c. 3. num. 19.*

Textus hic spectat ad secundam partem hujus rubricæ, & secundum modum procedendi in causis criminalibus, videlicet per inquisitionem, de quo agemus *in cap. inquisitionis, infra hoc titul.*